

DET TOTALA KRIGET

Av kapten BROR von VEGESACK

REDAN under det första världskriget fanns tecken som tydde på att krigens karaktär höll på att ändras. Nya stridsmedel såsom gas och tanks kom till användning, ofullgångna flygmaskiner uppträdde sporadiskt över stridsfältet, spanade och kastade ner enstaka bomber. De första bilarna började användas av marktrupperna och en och annan radiostation störde etern med morsetecken. De nya stridsmedlen förmådde dock inte bryta den form, i vilken kriget hade stagnerat. Masshärarna kämpade vid fronterna i sammanhängande skyttegravar eller sammandrogs till olika frontavsnitt för att utföra blodiga massanfall, som dock i allmänhet inte ledde till några direkt operativa resultat. Bakom fronterna arbetade industrien relativt ostörd och försåg masshärarna med stridsmedel och förnödenheter. Det blev bristen på råvaror och material, som så småningom kom att begränsa tillverkningen, inte de fåtaliga anfällen mot hemorten.

Det andra världskriget kom att karakteriseras av rörlighet. Flyget, som sattes in mot hemorten, mot mål på sjön och i samverkan med landstridskrafterna, gjorde kriget totalt och bidrog till att öka dess rörlighet. På kontinentens slätter rullade pansarkolonerna fram, till en början oemotståndliga och endast hejdade av terränghinder eller general Vinter. Det första världskrigets ofullgångna stridsmedel hade utvecklats till effektiva redskap i krigets tjänst, och införde därmed nya faktorer i krigets ekvation. Stridskrafterna blev inte som under det första världskriget fastlåsta till skyttegravarna, fronterna böljade tvärtom fram och åter och mycket stora landområden kom i brutal kontakt med krigets verklighet, genom ockupation, genom markstrider, genom bombing. Det gamla begreppet hemort förlorade mer och mer sin betydelse.

I krigets tolvte timme fälldes två atombomber. Dessa två bomber, kanske ännu ofullgångna, öppnar nya perspektiv mot framtidens krig. Men även andra stridsmedel av helt ny typ hade annonserat sin ankomst vid andra världskrigets slut. De radioaktiva

ämnena, som man får som biprodukt vid atombombtillverkningen, kan också komma att begagnas vid ett krig i framtiden. Bakteriekrieg diskuteras såsom en möjlighet redan i dag. Inför dessa perspektiv måste man fråga sig, om inte i begreppet totalt krig måste inläggas en ännu mer fruktansvärd innebörd än den, som vi nu förbinder därmed. Inför dagens politiskt oroliga läge frågar man sig också vilken karaktär ett krig inom en nära framtid skulle komma att få.

Några säkra svar på dessa frågor kan ingen ge. Ett krig är en alltför invecklad ekvation för att man skall kunna finna dess lösning på rent analytisk väg. Det är inte av en tillfällighet, som nya stridsmetoder i regel har prövats enligt metoden »trial and error», d. v. s. satts in på försök, för att undersöka vilka dess verkningar blir på slutresultatet. Vissa riktlinjer torde man emellertid kunna finna, särskilt om man inskränker sig till att beröra den närmaste tiden.

Fröet till atomåldern såddes långt före det andra världskriget av vetenskapsmän, som inte hade en tanke på att deras arbeten skulle komma att få en militär tillämpning. Med tiden utvecklades fröet till ett träd, vars första frukt, atombomben, hann mogna och falla före andra världskrigets slut. De vetenskapliga fakta kring atombomben kan inte i längden förbli en hemlighet, vilket sannolikt var anledningen till att relativt klarläggande redogörelser för atombombens teoretiska bakgrund offentliggjordes strax efter krigets slut.

Däremot hemlighålls de industriella produktionsmetoderna fortfarande. Det är dock endast en fråga om tid, innan andra länder med tillgång till uran och med tillräcklig och för detta speciella problem lämpligt sammansatt industri kommer att lyckas göra atombomber. Amerikanarna anse att Sovjet inte kommer att få atombomber förrän tidigast 1953, sannolikt dock först flera år senare. Under en avsevärd tid räknar de med att själva vara överlägsna i fråga om atomstridsmedel.

Atombomber kunna för närvarande inte massframställas. Givetvis är antalet atombomber i USA en av de viktigaste atombombhemligheterna, men storleksordningen kan mycket grovt uppskattas till högst omkring 500 st, ett stort antal om man betänker varje bombs verkan.

Här är inte platsen att gå in på en redogörelse för verkan av en atombomb. Det räcker med att ange några siffror.

En atombomb av Japantyp motsvarar i förstörelsekraft mot städer av japansk natur rent matematiskt mellan 200 och 300 flygplanslaster vanliga bomber. Mot andra mål blir verkan något mindre. I U. S. Strategic Bombing Survey, Pacific War, säges härom: »En atombomb ökar ett bombflygplans förstörelseförmåga 50—250 gånger, beroende på målets natur och storlek. Under förutsättning att man behärskar luften och har tillräckligt med atombomber är förstörelseförmågan obestridlig. Om inte dessa villkor uppfyllas är det troligt att försök att få krigsavgörande resultat med atombomber komma att möta samma svårigheter som med konventionell bombning.»

Atombombens verkan mot tätorter är oerhört förödande. Civilförsvarsstyrelsen har i samråd med Försvarets Forskningsanstalt beräknat, att en atombomb mot Stockholm skulle kunna kräva 100,000 dödsoffer om den detonerade över staden lika överraskande, som atombomberna över Japan gjorde. Om däremot vissa civilförsvarsåtgärder hade vidtagits, bl. a. viss utrymning och omflyttning av befolkningen, och om människorna var i skyddsrum, skulle förlustsiffrorna sjunka till 10,000 eller mindre.

Omdömet om atombombens betydelse för utgången av ett nytt krig har växlat. Genast efter Japans kapitulation och innan vapnets verkningar hade blivit noggrant undersökta, var det många som ansåg, att atombomber skulle komma att ersätta de traditionella stridskrafterna. Flottor och arméer skulle bli omoderna, kriget skulle avgöras genom »atomprojektiler», som sändes iväg från hemliga baser och kunde nå vilken punkt på jordytan som helst. Tanken var fantasieggande och tilltalade särskilt dem, som funnit militärledningen alltför stelbent, byråkratisk och oemottaglig för nya idéer.

När de ansvariga myndigheterna snart fann sig föranlåtna att ta ställning till problemet på allvar, blev omdömet ett annat. Atombomben framstod inte längre som det »absoluta vapnet», som ensamt förmådde avgöra ett krig. Det befanns vara det utan jämförelse kraftigaste vapnet, men långt ifrån att göra de traditionella stridskrafterna omoderna, ställde förekomsten av atombomber ökade krav på stridskrafterna. Baser måste hållas, varifrån flygföretag mot fiendens område kunde utföras, flottor måste finnas för att säkra förbindelsen över världshaven, arméerna måste vara beredda att på traditionellt sätt hindra fiendens arméer att ockupera värdefullt territorium eller sätta sig i besittning av viktiga industriområden, oljeförekomster och andra strategiskt vik-

tiga punkter. De behövdes också för att slå motståndarens stridskrafter och ockupera hans territorium.

Atombombernas effekt kommer att ökas efter hand. Det är givet att de första bomberna inte stått på höjden av effektivitet. I allmänhet räknar man på ansvarigt håll med högst en tiofaldig ökning av effekten såsom varande ett rimligt värde. Detta skulle innebära, att verkningsradien för lufttrycksverkan fördubblas, medan verkningsradien för värmeverkan tredubblas. Mera försiktig är 1948 års nobelpristagare i fysik, professor Blackett, som i sin uppmärksammade bok om atombombens betydelse säger, att en fördubbling av bombens effekt inom några år synes sannolik. Enär professor Blackett är en av de främsta vetenskapsmännen på atomforskningens område, som i flera år varit engagerad i ledande ställning i den brittiska atomforskningen, måste hans åsikt tillmätas stor vikt. Enär han dessutom är den ende framträdande vetenskapsmannen inom detta område med grundlig militär utbildning — under första världskriget var han officer — kan man inte heller komma förbi hans bedömande om vapnets militära värde, som innebär att atombomben, trots sin stora effekt, inte ensam förmår avgöra ett krig. Samma uppfattning gör sig professor Urey till tolk för, då han vid sitt besök i Norge på en direkt fråga svarade, att »atombomber kan börja eller sluta ett krig, men att kriget som förut vinnas med soldater».

Som sammanfattning kan sägas, att atombomben har en oerhörd kraftig verkan, som efter hand kommer att ökas, dock inte omåttligt, samt att vapnet kommer att bli krigets effektivaste vapen, dock utan att enbart vara krigsavgörande. Enär dess verkan blir störst mot tätorter, kommer det sannolikt att främst sättas in mot sådana mål, vilket medför att krigets totala karaktär ytterligare accentueras.

Ämnen, som sänder ut radioaktiva strålar, förekommer sparsamt i naturen och är svåra att framställa. De betingar därför ett mycket högt pris. Vid atombombframställning får man emellertid biprodukter, som är radioaktiva och i strålningsstyrka överträffar de i naturen förekommande radioaktiva ämnena. Det är dessa producerade radioaktiva ämnen, som man kan tänka sig begagna i krigföringen.

Låt oss anta att man från luften »pudrar» en stad med sådana ämnen. De faller till marken och blandas med det damm, som finns i staden, och blir liggande där, ett farligt damm, som hela

tiden sänder ut radioaktiva strålar. Människor, som utsätts för dessa strålar, kommer att så småningom skadas därav. Skadornas storlek blir beroende av ämnens strålningsintensitet och den tid, som vederbörande är utsatt för strålningen. Särskilt farligt är det om ämnena kommer in i kroppen t. ex. genom andningsorganen. Med all sannolikhet kommer man att spara på de radioaktiva ämnena och göra beläggningen relativt »tunn», vilket innebär att en människa kan vistas inom området under relativt lång tid, dygn till veckor, utan att ådraga sig livsfarliga skador. Man vinner ändamålet med angreppet ändå, staden måste utrymmas, man kan inte bo kvar inom ett område, där man ständigt är utsatt för strålningsrisk eller risken att inandas uppvirvlande radioaktiva dammpartiklar. Visserligen är man skyddad för strålningen i skyddsrum och till en början även inomhus, men det hjälper föga när gatorna är livsfarliga att beträda och dammet så småningom kommer att »äta sig in» i husen, genom ventiler, springor, dörrar och fönster. Stadens liv kan inte uppehållas under sådana förhållanden.

Den radioaktiva strålningen kan mätas med enkla instrument. Man har därför möjlighet att kartlägga det radioaktiva området och bestämma farlighetsgraden. Det finns sannolikt möjligheter att organisera en utrymning på ett sådant sätt, att förlusterna i samband därmed blir relativt små. Men staden blir obeboelig under lång tid, kanske ända upp till ett eller ett par år. Så lång tid kan det taga innan strålningen har klingat av.

Trots att radioaktiva ämnen kan erhållas i betydande kvantiteter vid atombombtillverkning, räcker de inte till för användning mot stora områden. De kan inte heller lagras, ty strålningen avtar med tiden. De kan därför endast användas mot begränsade mål såsom städer och befästningslinjer eller för att försvåra begagnandet av vissa vägar, men är inte ett medel att göra områden av ett landskaps storleksordning obeboeliga. Ännu torde inte tiden vara mogen för en effektiv användning av radioaktiva ämnen vid ett krig, åtminstone inte i större omfattning. Många tekniskt svårlösta problem lägger ännu hinder i vägen för detta.

Däremot är det möjligt att redan nu använda radioaktiva ämnen såsom gift. Komma de in i kroppen blir deras verkan givetvis mycket allvarligare än om de bara kommer i kontakt med huden. Det är således tänkbart att blanda dem i livsmedel eller dricksvatten för att därigenom åstadkomma förgiftningar. Detta användningssätt beröres emellertid inte närmare här, då dess kon-

sekvenser ligger i öppen dag, och då användningssättet gränsar in till det, som nu skall beröras, nämligen bakteriologisk krigföring.

Det är tekniskt möjligt att i dag släppa lös förhärjande sjukdomar över ett land. Bakterierna — låt oss för enkelhets skull begagna detta ord som beteckning för den grupp sjukdomsalstrare, som kan ifrågakomma — kan spridas på många olika sätt, genom vattenledningsvatten, genom livsmedel, genom luften, genom smitta. De kan rikta sig mot människor, gröda eller djur. Man kan odla bakterier i stor skala. Några produktionshämmande faktorer finns knappast.

Ehuru det således är tekniskt möjligt att släppa lös ett bakteri Krieg, som av allt att döma är både effektivt och billigt, finns det starka skäl, som talar mot ett sådant stridssätt.

Först och främst kan man inte hålla sjukdomar inom några gränser. Såväl i fred som krig sprider de sig genom alla järnridåer och fronter. Den stat, som släppt lös sjukdomarna, kan själv drabbas av dem, och det är inte säkert att de kanske utprovade motmedlen, vaccin, serum eller vad det nu kan vara, verkligen är effektiva vid användning i stor skala. En annan starkt återhållande faktor är sannolikt den lätthet, med vilken det angripna landet kan svara med samma mynt. Slutligen kan den moraliska reaktionen i världen mot den stat, som första gången släpper lös detta stridsmedel, tänkas bli så stark, att man också av den anledningen avstår från att släppa lös sjukdomarna.

Atombomber, radioaktiva stridsmedel och bakterier ger största effekt mot städer och tätorter. De kan föras fram av flygplan eller robotbomber mot sina mål, under förutsättning att erforderliga basområden kan utnyttjas. Bakterier och radioaktiva ämnen kan också spridas genom agenter. De tekniska möjligheterna att anfälla mål bakom fronterna, städer, industrier, människor, bli därför större än de var under det andra världskriget. Kanske är det ingen tillfällighet att stormakterna nu sätter in en stor del av sin kraft på att utveckla vapen, som just äro lämpade för dylika ändamål. Detta ger oss anledning att granska erfarenheterna från andra världskrigets hemortsbekämpning.

Hemortsbekämpningen under andra världskriget växte fram så småningom. Först i krigets slutskede nåddes ett maximum, markerat av tusenplansraider, V-bomber och atombomber.

När man efter kriget studerade verkningarna av anfällen, vi-

sade det sig, att effekten oftast inte varit så stor, som man hade väntat sig. Trots förstörelsen och förlusterna, hade den totala verkan i fråga om sänkt produktion inte blivit av krigsavgörande betydelse.

Erfarenheterna från bombningen av Tyskland gav emellertid klart belägg för, att stora avbräck vållades tyskarna då anfallen koncentrerades till vissa nyckelindustrier och kommunikationsanläggningar. Det är sannolikt att denna erfarenhet kommer att utnyttjas i ett framtida krig. Man har därför skäl vänta sig större reell verkan av framtidens hemortsbekämpning, alldeles bortsett från att effektivare stridsmedel kommer att finnas då.

Man torde schematiskt sett kunna urskilja tre olika slags mål för en framtida hemortsbekämpning: tätorterna, produktionen och kommunikationerna.

Anfallen mot tätorterna, mot städerna, gav under andra världskriget inte den väntade effekten. På den vägen nåddes inga krigsavgörande resultat. En av anledningarna till detta var att förlusterna tack vare civilförsvaret inte blev de väntade och att den moraliska verkan på befolkningen inte medförde att striden gavs upp.

Nu är att märka, att denna bekämpningsform utvecklade sig så småningom. Civilförsvaret hann byggas ut i takt med anfallens allt mer ökade omfattning och människorna vande sig successivt vid luftkriget. Detta blir med all sannolikhet inte fallet vid ett framtida krig. Då kommer anfallen att sättas in från krigets första dag med full styrka och då blir effekten sannolikt avsevärt kraftigare. Användes dessutom sådana stridsmedel som atombomber, mångfaldigas verkan.

Man har därför starka skäl för det antagandet, att tätorterna fortfarande komma att utgöra mål för motståndarens bomber, ehuru anfallen sannolikt kommer att få sin största omfattning dels i krigets början, i avsikt att genom terror bryta motståndsviljan, dels i dess slutskede för att påskynda krigets avgörande genom moralisk påverkan av befolkningen. För dylika ändamål äro atombomber och andra superstridsmedel särskilt effektiva.

Erfarenheterna från bombningen av Tyskland visade även, att anfall mot produktionen i dess helhet, inte gav avsett resultat. Verksammare var att koncentrera anfallen mot en viss del av produktionen för att systematiskt försöka minska denna, t.ex. produktionen av flygplan, olja eller vissa produkter av vitalt intresse för krigföringen, som tillverkas på ett fåtal platser. De här-

dare slagen mot en mindre del av produktionen antas därför numera ge snabbare resultat än den mera utbredda bekämpningen, som kom till användning mot Tyskland. Det är denna typ av produktionsbekämpning, som man därför närmast har anledning vänta sig vid ett nytt krig.

Kommunikationsbekämpningen gav god verkan och kommer därför med all sannolikhet till utförande även i ett framtida krig.

De väsentligaste skillnaderna mellan bekämpningen av hemorten under andra världskriget och ett ev. tredje kan således tänkas bli: anfallen mot tätorterna i terroryfte koncentreras till krigets begynnelseskede och slutskede,

vissa särskilt viktiga produktionsområden, specifika för motståndaren, görs till föremål för speciell kraftig bekämpning, sannolikt under hela den tid kriget pågår,

bekämpningen av kommunikationerna utförs systematiskt under hela kriget.

Huruvida hemortsbekämpningen kan komma att bli av krigsavgörande betydelse eller ej beror på en mängd svårbedömbara faktorer, såsom hur människorna reagerar för de inledande flyganfallen, hur civilförsvaret fungerar i detta kritiska skede och vilka resurser, som står till dess förfogande m. m. Civilförsvaret kan bli den länk i det totala försvaret, som först blir belastad.

Under det andra världskriget framstod värdet av civilförsvarsåtgärder på ett ovedersägligt sätt. Trots den stora insatsen av bomber mot tyska städer blev antalet dödsoffer förvånansvärt litet — till största delen beroende på civilförsvarsåtgärder. I den officiella amerikanska rapporten om bombningen av Tyskland framhålles just detta och exemplifieras bl. a. med, att vid förstöring av bostadslägenheter eller arbetsplatser för 100 personer i medeltal endast en person dödades.

Ehuru denna erfarenhet gäller »vanliga» bomber är den i princip giltig även om atombomber, radioaktiva ämnen eller bakterier skulle komma till användning. Förlusterna i människoliv kan i hög grad reduceras genom civilförsvarsåtgärder även i atomåldern, men det fordrar att civilförsvaret står berett redan från krigets första minut.

Men ett framtida krig kommer inte bara att vända sitt bistrare ansikte mot hemorten, även soldaterna vid fronterna kommer att utsättas för större påkänningar än under det andra världskriget. Även om atombomber åstadkommer sin största verkan mot städer, kan de komma att sättas in också mot militär trupp i vissa, av-

görande skeden av striden. Radioaktiva ämnen likaså, och kommer bakterier till användning förskonas inte heller soldaterna från deras verkningar. Även de traditionella vapnen får större effekt. Eldkraften kommer att ökas i och med att ny beväpning tillföres stridskrafterna och eldledningsmetoderna förbättras, bl. a. med hjälp av radar. Slutligen tillkommer möjligheterna att landsätta starka förband från luften, vilket ytterligare komplicerar problemen.

Det totala kriget, åskådliggjort under det andra världskriget med den tidens i och för sig stora resurser, kommer således i framtiden med all sannolikhet att bli ännu mera totalt, inte bara med tanke på att nya stridsmedel kan komma till användning, utan även därför att man numera vet hur anfallen skall organiseras och utföras för att ge största möjliga effekt.

Mycket har sagts om blixtkriget i framtiden. Man har spekulerat i möjligheterna att med koncentrerade anfall under en kort tidsperiod sätta en motståndare ur spel. Man har tänkt sig möjligheten att med hjälp av bakterier och radioaktiva ämnen eller atombomber, sprängda i motståndarens hemland, göra kriget »anonymt». Vilka möjligheter en avlägsen framtid kan komma att erbjuda i dessa hänseenden ligger ännu utanför vår synkrets, det räcker att konstatera dagens läge.

Varken blixtkrig i egentlig mening eller anonymt krig mellan stormaktsblocken är tänkbart i dag. Öst kan inte utföra omfattande anfall mot USA, om ens nå den amerikanska kontinentens kärna med enstaka företag. Än mindre kan öst föra över stridskrafter dit. Västmakterna kan visserligen med sitt bombflyg nå huvuddelen av östmaktens territorium, men kan inte eskortera det med jaktflyg annat än kortare sträckor. Omfattande anfall utan jakteskort torde vara otänkbara i dagens läge. Dessutom är västmakternas kunskap om Ryssland och dess sårbaraste punkter sannolikt inte så god, att en genomgripande bekämpning kan utföras snabbt, även om de tekniska resurserna skulle möjliggöra en sådan.

Däremot torde ett överraskande insatt anfall kunna leda till avsevärda begynnelseframgångar, dock utan att därför tvinga motståndaren på knä. Skulle ett krig bryta ut inom den närmaste tiden, får det därför sannolikt till en början samma karaktär av segsliten kamp som det andra världskriget hade.

Ehuru ett blixtkrig inte nu är tänkbart mellan stormakterna, är det dock en kuslig möjlighet för vår del. Skandinavien är inte

större än att en stormakt mycket väl kan samla tillräckligt överlägsna stridskrafter mot oss för att våga försöket med en blixtockupation. Detta förhållande ställer alldeles särskilda krav på oss alla, inte bara på krigsmakten utan på hela folket. Skulle ett sådant överfall försökas, kommer vi alla att genast konfronteras med krigets brutalitet. Påfrestningarna blir så mycket kännbarare, som de kan komma oförberett. För att kunna stå emot en sådan »blix» fordras inte bara en välutbildad och välutrustad krigsmakt, ett tränat civilförsvaret med tillräckliga resurser, erforderlig lagring av förnödenheter, utan även en personlig beredskap hos alla medborgare, som innefattar såväl vetskap om vad ett modernt krig verkligen innebär som en fast beslutsamhet att inte ge upp — även i till synes hopplösa lägen.
